

Prof. dr hab. Bolesław Domański
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr Macieja Huculaka
pt. *Funkcjonowanie przemysłu piwowarskiego*
w przestrzeni gospodarczej Polski w okresie transformacji

Mgr Maciej Huculak podejmuje w rozprawie zatytułowanej *Funkcjonowanie przemysłu piwowarskiego w przestrzeni gospodarczej Polski w okresie transformacji* problem mechanizmów przekształceń tej branży przemysłu w Polsce po 1989 roku. Poznanie mechanizmów przemian przestrzennych i organizacyjnych przemysłu wpisuje się bardzo dobrze w główne nurty współczesnej geografii ekonomicznej: ewolucyjny, instytucjonalny i relacyjny. Badanie tych mechanizmów polega na dążeniu do uchwycenia dynamicznych relacji między różnymi zjawiskami oraz podmiotami działającymi w przestrzeni. Problematyka przemian polskiego przemysłu w okresie transformacji stała się przedmiotem ogromnej ilości studiów i analiz, które przyniosły znaczną wiedzę szczegółową na temat tych procesów i ich efektów oraz szereg interesujących interpretacji ich uwarunkowań i przebiegu. Wyjaśnienie złożonych relacji między różnymi czynnikami kształtującymi organizację przestrzenną działalności przemysłowej w Polsce i jej dynamiczne zmiany wciąż pozostaje jednak przedmiotem ożywionej dyskusji naukowej i podjęcie problemu tych przemian na przykładzie branży piwowarskiej uznać należy za uzasadnione.

Autor recenzowanej rozprawy stawia sobie za cel zidentyfikowanie mechanizmów owych przekształceń, a w szczególności mechanizmów koncentracji przestrzennej produkcji, przemian technologicznych i organizacyjnych. Realizacji tego celu służyć ma odpowiedź na cztery pytania badawcze. Dotyczą one czynników koncentracji organizacyjnej i przestrzennej przemysłu piwowarskiego w Polsce, wpływu struktury przestrzennej branży odziedziczonej po okresie PRL na współczesny układ przestrzenny produkcji, czynników lokalizacji nowych

zakładów w zależności od ich wielkości oraz czynników decydujących o sukcesie lub porażce firm piwowarskich w analizowanym okresie. Dodatkowo sformułowano cel metodyczny dotyczący metod pomiaru koncentracji przemysłu. Zakres podjętej problematyki jest więc bardzo szeroki i odpowiada głównemu celowi rozprawy oraz jej tytułowi.

Jako główną podstawę teoretyczną do interpretacji analizowanych procesów przemian przyjmuje autor teorię wewnętrznych kosztów utopionych J. Suttona oraz teorię korzyści skali i dynamiki przemysłowej A. Chandlera. Rozważa także przydatność podejścia tzw. ekologii przedsiębiorstw oraz koncepcji zależności od ścieżki do wyjaśniania procesów przekształceń branży piwowarskiej.

Rozprawa składa się aż z jedenastu rozdziałów i obejmuje 178 stron tekstu łącznie z bibliografią oraz spisem rysunków i tabel.

Analizę empiryczną poprzedza obszerna dyskusja koncepcji teoretycznych oraz dotychczasowych badań empirycznych branży piwowarskiej w rozdziale drugim. Dowodzi ona szerokiej wiedzy ogólnej doktoranta i dobrej znajomości literatury przedmiotu oraz stanowi podstawę do wykorzystania omówionych koncepcji teoretycznych i prawidłowości znanych z badań w innych krajach do interpretacji analizowanych procesów i ich uwarunkowań w Polsce.

Odrębne rozdziały trzeci i czwarty poświęcono przedstawieniu procesów rozwoju przemysłu piwowarskiego w okresie PRL oraz współczesnych przekształceń tego przemysłu w świecie. Autor wyjaśnia mechanizm postępującej koncentracji produkcji w dużych browarach zachodzącej w okresie gospodarki centralnie sterowanej oraz pokazuje jego wpływ na przyspieszoną likwidację niewielkich niedokapitalizowanych zakładów w okresie po 1989 roku. Kolejną część pracy stanowi przedstawienie procesów homogenizacji smakowej piwa najpierw w USA a następnie w Polsce, jak również ścieżek ekspansji sześciu wielkich korporacji piwowarskich w Europie. Istotna jest szczegółowa analiza wpływu zmian technologicznych na przemiany organizacyjne i przestrzenne branży dokonana w rozdziale piątym. Jego częścią jest również pokazanie źródeł zaopatrzenia browarów w maszyny i urządzenia, co niezwykle rzadko było dotąd przedmiotem badań. Rozdział szósty przynosi szczegółową analizę relacji wielkich firm piwowarskich z odbiorcami. Autor pokazuje i wyjaśnia przemiany systemu dystrybucji piwa oraz ich wpływ na umacnianie roli dominujących producentów. Dwa kolejne stosunkowo krótkie rozdziały siódmy i ósmy poświęcono analizie prawidłowości lokalizacji nowych browarów restauracyjnych i nierestauracyjnych w Polsce, uwzględniając ich trwałość (likwidację niektórych z nich), oraz,

jak to autor określił, funkcjonowanie zakładów piwowarskich w lokalnych koalicjach pro wzrostowych, przedstawionych poprzez studia przypadku Braniewa i Leżajska.

Najważniejszą część rozprawy z punktu widzenia realizacji jej celów stanowi rozdział dziewiąty, w którym autor dokonuje próby syntetycznej interpretacji procesów adaptacji polskiego przemysłu piwowarskiego do zmieniających się warunków w okresie ostatnich 25 lat. Pokazuje mechanizmy zmian struktury wielkościowej, struktury organizacyjno-właścicielskiej oraz przestrzennej branży, ze szczególnym naciskiem na procesy koncentracji kapitałowej oraz koncentracji przestrzennej, jakie w niej nastąpiły w analizowanym okresie.

Pracę kończy rozdział zatytułowany *Wnioski i podsumowanie*, w którym w uporządkowany i sugestywny sposób udzielono odpowiedzi na cztery postawione na wstępie pytania badawcze.

Istotnym walorem ocenianej rozprawy jest wykorzystanie szerokiego spektrum danych pochodzących z różnych źródeł pierwotnych i wtórnych. Na szczególne podkreślenie zasługuje bezpośrednie pozyskanie przez autora wielu informacji, w tym przeprowadzenie 55 wywiadów z kadrą menedżerską firm piwowarskich oraz innymi interesariuszami, a także sięgnięcie do danych finansowych przedsiębiorstw. Szkoda, że nie określono ile wywiadów przeprowadzono w poszczególnych grupach interesariuszy, poza 4 wymienionymi na str.176.

W warstwie metodycznej autor wykorzystał kilka metod pomiaru koncentracji produkcji i koncentracji przestrzennej, przeprowadził między innymi analizę stopnia koncentracji przestrzennej produkcji piwa w stosunku do rozmieszczenia ludności dla czterech największych producentów w Polsce według autorskiego rozwiązania metodycznego. Zabrakło natomiast analizy stopnia koncentracji przestrzennej produkcji całej branży, np. w oparciu o krzywą Lorenza według województw w kilku momentach czasowych.

Przeprowadzone przez autora badania wykraczają poza standardową analizę rozmieszczenia produkcji obejmując także – znacznie rzadziej analizowane – relacje w systemie dystrybucji (z pośrednikami i odbiorcami) oraz zaopatrzenia (z dostawcami). Niewątpliwą zaletą pracy są wielowątkowe interpretacje zaobserwowanych zjawisk i procesów z wykorzystaniem różnych teorii ekonomicznych, socjologicznych, organizacyjnych i geograficznych.

Za szczególnie wartościowy wkład recenzowanej rozprawy do wiedzy na temat mechanizmów przemian struktur i organizacji przestrzennej współczesnego przemysłu uważam:

1. pokazanie wzajemnych zależności między zmianami technologicznymi, organizacyjno-właścicielskimi oraz przestrzennymi w oparciu o koncepcje teoretyczne sformułowane na gruncie ekonomii, teorii zarządzania, socjologii oraz geografii ekonomicznej,
2. wyczerpujące wyjaśnienie uwarunkowań ukształtowania się dualnej struktury wielkościowej branży oraz podtrzymujących ją mechanizmów w kategoriach relacji władzy ekonomicznej,
3. udane wykorzystanie teorii wewnętrznych kosztów utopionych J. Suttona do wyjaśnienia procesów koncentracji,
4. uwzględnienie wpływu zarówno strategii poszczególnych firm, zmieniających się regulacji państwowych, np. podatkowych, jak i struktur przestrzennych na procesy adaptacji producentów i całej branży,
5. porównanie wybranych procesów i prawidłowości zaobserwowanych w Polsce z analogicznymi procesami i prawidłowościami dotyczącymi branży piwowarskiej w innych krajach,
6. pokazanie przydatności klasycznej teorii lokalizacji Webera do interpretacji lokalizacji zakładów,
7. wykazanie wpływu lokalizacji ogólnej i szczegółowej browarów na sukces lub porażkę ich adaptacji do zmieniających się warunków funkcjonowania w okresie transformacji.

Tak kompleksowa analiza przemian branży zachęca do pytań i dyskusji.

Niezwykle interesujące byłoby porównanie w jakim stopniu podobnie, a w jakim odmiennie, przebiegały procesy przemian branży piwowarskiej w innych krajach Europy Środkowej, np. w kraju o ugruntowanej kulturze piwnej takim jak Czechy.

Dyskusyjna jest w mojej opinii teza, że rozmieszczenie browarów restauracyjnych nawiązuje do klasycznej teorii lokalizacji Webera. Wydaje się, że skoro ich układ przestrzenny wyraźnie nawiązuje do hierarchii osadniczej, to jego wyjaśnienia szukać należałoby raczej w klasycznej teorii ośrodków centralnych Christallera.

Przedstawione przez autora w rozdziale 8 studia przypadku współdziałania producentów piwa z władzami lokalnymi, jakkolwiek nie związane bezpośrednio z głównym celem rozprawy, wzbogacają w mojej ocenie pracę. Nie podzielam natomiast interpretacji autora, że przedstawione przypadki określić można jako „koalicje pro wzrostowe” i interpretować w kategoriach teorii reżimów miejskich, gdyż występujące w nich relacje

między firmami a lokalnymi władzami mają w mojej opinii zbyt jednostkowy i krótkotrwały charakter.

Mają wątpliwość budzi również stwierdzenie, że koncepcja cyklu życiowego produktu ma charakter statyczny (str. 25).

Nie jest dla mnie jasne co autor rozumie pod określeniem „silne powiązania kooperacyjne na szczeblu europejskim” (str.160 i 161), chodziło być może o powiązania korporacyjne (własnościowe).

Długi okres powstawania pracy, co podkreśla we wstępie sam autor, oznacza, że analiza niektórych procesów kończy się w pierwszej dekadzie obecnego wieku, pozostawiając niezaspokojoną ciekawość czytelnika, jak przebiegały one dalej do dnia dzisiejszego.

Pod względem redakcyjno-językowym praca przygotowana jest poprawnie a jej struktura jest generalnie przejrzysta. Podstawowe fakty zilustrowane zostały w formie starannie opracowanych map, wykresów oraz tabel. Pewne niejasności dotyczą natomiast źródeł informacji na bazie których przygotowano poszczególne tabele i rysunki. Podając jako źródło „opracowanie własne” należało sprecyzować na podstawie jakich danych zostało one wykonane, niewystarczający jest tu opis tych źródeł przedstawiony w rozdziale wstępnym, gdyż nie pozwala to czytelnikowi ocenić, które z omówionych tam źródeł wykorzystane były w przypadku konkretnego rysunku lub tabeli.

Tekst napisany jest w większości dobrym językiem, chociaż rozbudowane, czasem niezwykle złożone zdania, nie ułatwiają w niektórych miejscach śledzenia myśli autora. Zdarzają się rzadkie potknięcia terminologiczne, np. zamknięcie firmy zamiast zamknięcie zakładu, występuje także pewna liczba błędów literowych, czasem zabawnych, np. pojawia się „ekspiacja” zamiast „ekspansja” przestrzena koncernu (str. 64).

Ogólnie rzecz biorąc, rozprawa doktorska pt. *Funkcjonowanie przemysłu piwowarskiego w przestrzeni gospodarczej Polski w okresie transformacji* stanowi oryginalne i dojrzałe dzieło, którego autor wykazał się rozległą wiedzą teoretyczną oraz umiejętnością rozwiązania złożonego problemu naukowego. Wnosi interesującą interpretację mechanizmów wielopłaszczyznowych przemian tej branży przemysłu w zakresie technologii, struktury wielkościowej i właścicielskiej oraz przede wszystkim organizacji przestrzennej. Niewiele branż polskiego przemysłu doczekało się tak kompleksowej analizy przemian w sferach technologicznej, organizacyjnej i przestrzennej, z pokazaniem ich wzajemnych współzależności. Praca nie ogranicza się przy tym do przedstawienia prawidłowości

zidentyfikowanych na drodze analizy empirycznej, ale podejmuje ich szeroką interpretację w kontekście kilku trafnie dobranych koncepcji teoretycznych, co znacząco podnosi jej wartość naukową. Autor zrealizował postawione na wstępie cele badawcze, włączając się do dyskusji na temat mechanizmów przemian przemysłu we współczesnej Polsce i w świecie.

Stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku z późniejszymi zmianami i wnioskuję o dopuszczenie mgr Macieja Huculaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 19 lipca 2016 r.

A handwritten signature in blue ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the end.